

# «Алаш» идеясы – тәуелсіздік бастауы

**Тәуелсіздік - баға жетпес мұра, қай құлаққа да асқақ естілер асыл ұғым. Халқымыздың тәуелсіздік үшін күресі сонау ерте дәуірден бастау алды десек артық айтпаймыз. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев айтқандай, «Тәуелсіздік – халқымыздың бостандығы мен дербес даму жолындағы сан ғасырлық күрес тарихының нәтижесі». Арғы жағын айтпай – ақ, жоңғарлармен болған қасіретті жылдардан бастап 1991 жылға дейінгі аралықтағы азаттық үшін күресіміздің өзі тәуелсіздікке жету жолындағы тарихымызды айшықтайтыны анық.**

XX ғасырдың бас кезіндегі қазақ халқының тарихындағы өзекті мәселелердің бірі әрі бірегейі-биыл 100 жыл толғалы тұрған «Алаш» партиясының құрылуы мен оның тарихи негіздері, саяси-әлеуметтік сипаты және тарихта алатын орны. Қазақ зиялылары саяси партия құру әрекетін бірінші орыс революциясы жылдарында-ақ қолға алған болатын.

XX ғасырда қазақтың азаматтық тарихындағы ең ұлы идея-Алаш идеясы дейтін болсақ, бүгінгі тәуелсіздігіміздің негізі де осы идеяда жатыр.

Алаш қозғалысының тарихи негізі Ресей отаршылдығының қазақ жеріндегі аса асқынған кезеңінен басталды десек те, Алаш идеясы одан әлдеқайда бұрын өмірге келіп, күні бүгінге дейін елім, жерім деп ұлт болашағын ойлаған әрбір қазақ жүрегінің терең түкпірінен орын тепкен. Өйткені Алаш қозғалысы қазақ тарихындағы отаршылдыққа қарсы бағытталған, прогреске ұмтылған жалпыхалықтық-демократиялық қозғалыс болатын.

Алаш қозғалысы жетекшілерінің аса ірі тарихи еңбегі қазақ жерін

сактап қалуымен байланысты. Осы күнгі Қазақстан Республикасы жерінің тұтастығының сақталуында Алаш қайраткерлерінің орасан зор еңбегі бар. Қозғалыс көшбасшысы Ахмет Байтұрсынов: «басқалардан кем болмас үшін біз білімді, бай нәм күшті болуымыз керек. Білімді болуға – оқу керек! Бай болуға – кәсіп керек! Күшті болуға – бірлік керек! Осы керектердің жолында жұмыс істеу керек!» деген еді. Алаш алыптарының бірі Міржақып Дулатов «Оян, қазақ» деп жар салса, Халел Досмұхамедов «Өз тілін өзі білмеген ел – ел бола алмайды. Тілінен айрылған жұрт – жойылған жұрт» депті. Уақытынан оза туған Алаш қайраткерлерінің идеялық мұрасын терең зерттеп, бүгінгі күннің қажетіне жаратып, олардың ісін жалғастыру бүгінгі жастардың қолында.

Алаштықтар Қазақстанның сол тұстағы шаруашылық жайын саралай отырып, соған орай экономикалық дамудың бірқатар жолдарын да көрсетті. Бір қызығы, сол кезеңде олар Қазақстанның астанасы жөнінде де орынды мәселе көтерді. Айталық, 1905

жылғы Мұхаметжан Тынышбаев пен Халел Досмұхамедовтер «Ақмоланы астана жасаймыз» деген идея көтерген болатын.

«Алаш» партиясының бағдарламасында көрсетілген ел басқару жүйесі, жастардың білім алуы, ұрпақ тәрбиесі, ұлттар теңдігі, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары жөніндегі ұстанымдар тәуелсіз қазақ мемлекетінің саясатымен сабақтасып жатыр. Сол себепті Алаш көсемдерінің өмірінен өнеге, тірлігінен тағылым алып, ұрпақтың бойына отаншылдық пен мемлекетшілдік идеясын сіңірудің басты құралы болуы керек.

XX ғасырдың басында Президенттік басқарудағы мемлекеттердің әлемде санаулы болғандығын ескерсек, Алаш зиялыларының мемлекет басқару ісінде қаншама озық ойлы, тұрпатты, құқықтық мемлекет құрудың алғышарттарын жасағандықтарына көзіміз жетеді.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік тетіктер өркениетті елдердің озық тәжірибелерін пайдалана отырып, өтпелі кезеңнің ерекшеліктері мен саяси, ұлттық жағдайларға байланысты қалыптасып құрылды. Осыған қарай мемлекеттік тетіктің құрамында Президент ерекше орын алды. 1991 жылдың 1 желтоқсанында Қазақстан халқы Тұңғыш Президентін сайлады. Осыдан келіп қарасақ, Алаш қайраткерлерінің «мемлекеттің басшысы Президент» деп тұжырымдауын өмірдің өзі дәлелдеді.

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Тарих толқынында» еңбегінің «Алаш мұрасы және осы заман» атты тарауында: «XX ғасырдың басында ұлттық бірлікті нығайту идеясын алға тартқан рухани-зерделі игі жақсылар қазақтың ұлттық идеясын жасау міндетін өз мойнына алды. Олар қоғамның түрлі тарабынан шыққандар әрі ең алдымен дәстүрлі дала аксүйектерінің өкілдері еді. XX ғасырдың басындағы қазақ қоғамында зиялы қауым қалыптасуының ұрпақтар эстафетасы сияқты сипаты болғанын атап айтқан абзал» дей келе, Алаш зиялыларының қазақ даласында ұлттық идеяны негіздегені жөнінде айтып кетеді.

Қазақтың елдігі мен тұтастығын аңсаған Алаш қайраткерлерінің идеясы, асыл арманы, көздеген мақсаты бүгінде жүзеге асты. Тәуелсіз мемлекетіміздің іргетасы қаланды. Халқымыздың қажырлы еңбегінің арқасында әлеуметтік әл-ауқатымыз артып, инновациялық даму жолына түстік. Ұлт болып ұйысып алдымызға қойған мақсаттарға жетуде қастерлі тәуелсіздіктің құны жолындағы құрбандарын ұмытпай, оларды үлгі ету арқылы күш-қайратқа және рухани бірлікке не бола аламыз.

**Ж.С. ГАЛИЕВА,**

**Қазақстан тарихы және әлеуметтік-гуманитарлық пәндер кафедрасының аға оқытушысы**